

SEMBOLİK MOTİFLERİN ANADOLU SERAMİKLERİ ÜZERİNDEKİ ÖRNEKLERİ: SİRAL/SARMAL MOTİFİ¹

Dr. Öğr. Üyesi Hüllya AK

Adıyaman Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü.

Adıyaman / Türkiye

hak@adiyaman.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-4778-3095

Öz: Anadolu'nun kültürel mirası olan seramikler üzerindeki dekorlar, tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar farklı motif çeşitliliğini barındırarak sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde olmuştur. Neolitik Çağda seramikler üzerine kazıma ve astarla yapılan bezemeler, başta basit çizgiler şeklinde işlenmiş, giderek gelişmiş, bitkisel, geometrik, yazı ve yazı taklidi, figüratif, sembolik motif vb. dekorlarla zengin bir kaynak oluşturmuştur. Seramikler üzerinde yaygın olarak kullanılan geometrik şekiller ve motifler; düz-dalgalı çizgiler, yarım daireler, üçgenler, kareler, daire, dama, soyut ve sembolik motifler Anadolu'nun kültürünü, tarihsel kökenlerini ve çevresindeki medeniyetlerle olan etkileşimleri hakkında bilgiler vermektedir. Araştırmada, en eski geometrik şekillerden biri olan spiral/sarmal motifinin kökenine dair literatür taraması yapılmış, motifin sembolik anlamlarını incelemiş ve Anadolu seramiklerinde bu motifin kullanımına yönelik örnekler analiz edilmiştir. Ayrıca, seramik eserler üzerindeki spiral motiflerinin dekoratif özellikleri görsel ve sembolik açıdan ele alınmış ve bir uygulama olarak sıratlı dekorlu seramik çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, teorik bir inceleme ve pratik bir uygulamayı içermektedir.

Anahtar Sözcükler: Anadolu, Spiral, Seramik, Sembol, Motif.

EXAMPLES OF SYMBOLIC MOTIFS ON ANATOLIAN CERAMICS: SPIRAL MOTIF

Abstract: Ceramic decorations, which are Anatolia's cultural heritage, have been constantly changing and evolving, incorporating a wide range of different motifs from prehistoric times to the present day. Decorations made on ceramics by scraping and slipping in the Neolithic Age were initially made in the form of simple lines, and gradually developed into a rich source involving plant motifs, geometric motifs, writings and writing imitations, figurative motifs and symbolic motifs. The geometric shapes and motifs commonly found on ceramics, such as straight and wavy lines, semicircles, triangles, squares, circle networks, checkers, abstract and symbolic motifs, reveal information about Anatolia's culture, historical origins, and interaction with neighboring civilizations. In the research, a literature review was conducted on the origin of the spiral/spiral motif, one of the oldest geometric shapes, the symbolic meanings of the motif were examined, and examples of the use of this motif in Anatolian ceramics were analyzed. In addition, the decorative features of spiral motifs on ceramic works were discussed visually and symbolically, and an underglaze-decorated ceramic study was carried out as an application. This study includes a theoretical examination and a practical application.

Keywords: Anatolia, Spiral, Ceramic, Symbol, Motif.

¹ Makalede Araştırma ve Yayın Etiği'ne uyulmuştur.

1. Giriş

İnsanoğlu ilk çağlardan beri, kullandığı eşyalarını, çevresini güzelleştirme ve süsleme gereği duymuş, evini kil ile sıvayarak daha düzgün ve güzel görünmesini sağlamış, şekillendirdiği çömleği de güzelleştirmek için üzerine dekorlar yapmıştır. Seramikler üzerine yapılan dekorlar, Anadolu'da ilk olarak Neolitik dönemde astar dekorlarıyla başlamış, daha sonra kazıma ve rölyef gibi tekniklerle devam etmiştir. Seramik dekorları; şekillendirilme aşamasında ya da şekillendirilmiş seramikler üzerine, ürünü estetik hale getirmek, belirli bir anlam yüklemek ya da değeri arttırmak gibi amaçlarla yapılan süslemelerdir. Seramikler üzerine yapılan dekorlar ilk dönemlerde farklı uygarlıkların kendilerine has yaptıkları basit çizgisel ve kazıma dekorlarıyla başlamış, zamanla gelişerek farklı dekor teknikleri ortaya çıkmıştır.

Mağara duvarlarına ve taşlara kazınarak başlayan geometrik şekil ve semboller, zamanla resim, heykel, mimari ve seramik dekorlarında vb. alanlarda kullanılmıştır. Bütün sanat alanlarında semboller; bir nesnenin simgesi ya da insanın duygu ve düşüncelerini, inanışlarını temsil eden iletişim araçlarıdır. Anlatılmak istenen düşünceyi sadeleştirerek ya da gizleyerek yansıtmak için yapılan işaretlerdir de denilebilir. Sembolik motifler kullanılarak yapılan seramiklerin dekorları, zamanla gelişerek, kabın işlevine bağlı olarak üzerine süslemeler yapılmış, kültürden kültüre aktarılarak günümüze kadar bir değışim ve gelişim içerisinde olmuştur. Seramikler üzerine yapılan dekorlar; figüratif, geometrik ve sembolik bezemeler hem medeniyetlerin yaşam tarzları ve kültürlerini tanımlamada, hem de kronolojilerini oluşturmak ve karşılaştırmak için önemli rol oynamaktadır.

Anadolu'da seramikler üzerinde nokta, çizgi, üçgen, yıldız ve daire gibi şekillerle oluşturulan geometrik motifler, bazen yüzeye tek başına bazen de belirli kompozisyonlar halinde işlenmiştir. Bu geometrik motifler, doğadan ilham alınarak soyutlandığı gibi toplumların, dinlerin, duyguların ve düşüncelerin sembolü olarak da kullanılmıştır. İlk çağlardan beri seramikler üzerinde yaygın olarak kullanılan geometrik şekiller başta basit çizgilerle, zamanla art arda, iç içe, farklı yönlerde ya da bir araya getirilerek daha karmaşık ve sembolik motifler oluşturmuştur. Çizgisel, resim, sembol ve yazı gibi öğelerle oluşturulan bu dekorlar, sanatçı ve zanaatkarın ifadesini, yaşam tarzlarını ve kültürel farklılıklarını yansıtmaktadır.

Anadolu'da Neolitik dönemden itibaren seramikler üzerinde kullanılan spiral/sarmal motif de bu sembolik öğelerden biridir. Mısır, Yunan, Çin ve Roma gibi medeniyetlerde de resim, mimari, seramik, heykel ve tekstil alanlarında bu motifin dekoratif bir unsur olarak yer aldığı görülmektedir. Spiral form, doğada samanyolunda, salyangoz kabuğunda, koç boynuzunda, yılanın kıvrımlarında, eğrelti otunda, kasırga ve su yüzeyindeki dalgalarda gözlemlenebilir. Bu motif, doğal nesnelerin bir simgesi olabileceği gibi yaşam döngüsünü, evreni, dişiliği sembolize etmiş; altın oranla ilişkilendirilmiş, matematiksel olarak açıklanmış ve ilkel çağlardan günümüze kadar kullanılmaya devam etmiştir. Spiral motifinin seramik dekorlarında kullanımı, bazen tek başına ana dekor olarak bazen de boşluk doldurma amacıyla yer almıştır. Anadolu'da bu motifin ilk örneklerinde dekor, kazıma ve astar teknikleriyle yapılmış; ilerleyen dönemlerde sır altı, sır üstü ve rölyef gibi farklı dekor teknikleriyle de uygulanmıştır.

Bu çalışmada, spiral motifinin doğadaki örnekleri, sembolik anlamları ve Anadolu coğrafyasında seramikler üzerindeki uygulanış biçimleri araştırılmış, farklı dönemlerde kullanımı ve güncel örneklerine yer verilmiştir. Spiral motifinden hareketle, çini bünyeli bir tabak üzerinde sıraltı dekor tekniği ile bir uygulama gerçekleştirilmiştir.

Uygulama aşamasında, zeminin tasarımı merkezden başlayarak dışa doğru genişleyen çizgisel bir yapı oluşturacak şekilde planlanmıştır. Bu çizgiler, turnet kullanılarak kurşun kalemle özenle çizilmiş; spiralin doğasındaki zarif geçişler, Haliç İşi bitkisel motifler ile desteklenerek estetik bir bütünlük kazandırılmıştır.

Uygulamada zemin motifi tamamlandıktan sonra, tasarımın merkezine sonsuz hayat ve estetiğin sembolü olan tavus kuşu motifi işlenmiştir, sıraltı tahrir kullanılarak eserin dış hatları dikkatlice fırça ile çizilmiş; ardından içleri sıraltı boylarla renklendirilmiştir. Renklendirme sonrasında şeffaf sırla kaplanarak 930°C'de sırlı pişirimi gerçekleştirilmiştir. Bu süreç, farklı tekniklerin ustaca bir araya getirilmesi sonucu sanatsal bir eser meydana getirmiş, aynı zamanda Anadolu seramik sanatının geleneksel ve modern unsurlarını harmanlayarak bu alandaki zenginlikleri gözler önüne sermektedir.

2. Semboller ve Spiral Form

Semboller evreni, duygu ve düşünceleri ve kavramları ifade etmek için kullanılan şekiller, resimler, sayılar vb. ile gösterilen işaretlerdir. Türk Dil Kurumu'nda sembolün anlamı "simge" olarak geçmektedir (TDK, t.y.). Ayrıca, "bir şeyi tanıtan temsil eden biçim, alamet" anlamındadır. Sembol, bir şeyi gösteren bir anlamı ya da bir düşüncüyü gösteren izdir. Ayrıca görünmeyen bir gerçeği canlandıran ve görünür kılan imgelerdir. Buna güvercinin barışı simgelemesi gibi bir örnek verilebilir (Akarsu, 1998, s.160; Turani, 2019, s. 124). Semboller, nesne, insan, duygu ve düşünceleri temsil eden ya da bunların yerine kullanılan iletişim öğeleridir. Edebiyat, resim, dinsel metinler ve mitoloji sembol örnekleriyle doludur. Semboller, yansıtmak, yakıştırmak, sadeleştirerek bir araya toplamak olarak da tarif edilebilirler. Sembollerin aslının, sadeleştirilerek sembolize edilmesinde iletilmek istenen mesaj daha önemlidir. Sembollerin kullanılmasındaki amaç, karmaşa olmadan genel ve yalın anlatımla anlatılmak istenmesindedir (Ersoy, 2007, s. 13-16).

Charles Sanders Peirce ve Ferdinand de Saussure, semboller ve imgeler üzerine etkili tanımlamalar yaparak, sembollerin ve imgelerin nasıl yorumlandığı konusunda önemli katkılar sunmuşlardır. Ancak bu iki teorisyen farklı yaklaşımlar geliştirmiştir. Peirce'e göre, sembol bir işarettir ve bu işaret, onu yorumlayacak biri olmadığı sürece işaret olma niteliğini kaybeder. Semboller, geleneksel olup temsil ettikleri olgu ile doğrudan bir benzerlik taşımazlar. Bu geleneksellik, kültürel anlayışa dayalı bir yorumu gerektirir; kelimeler, bayraklar ve matematiksel işaretler gibi. Peirce, sembolün genellikle genel fikirlerin çağrışımı yoluyla bir yasa aracılığıyla belirttiği nesneye gönderme yaptığını, sembolün o nesneye gönderme yapıyor gibi yorumlandığını savunur. Saussure, sembollerin dilsel işaretlerden farklı olarak kavramla daha doğrudan bir ilişkiye sahip olduğunu vurgulamıştır (Peirce, 1991, s. 241- 249; Saussure, 2011, s. 68, 73, 112). Peirce, farklı gösterge türlerinin rollerine dikkat çekerken, Saussure daha çok dilsel bağlamlarda göstergelerin keyfi doğasına odaklanmıştır. Saussure'ün gösterge teorisi, gösteren ile gösterilen arasında doğal bir bağlantı yoktur ve toplumsal anlaşmalarla şekillenir. Peirce sembollerini kültürel kodlar üzerinden tanımlar, Saussure ise işaretlerin keyfi doğasına vurgu yapmaktadır.

Barthes'e göre ise semboller, bir model gibi öngörmemizi sağlar. Toplumun kendi yarattığı birtakım kalıpları doğal anlamlar gibi nasıl gördüğünü ve kullandığını anlamamıza yardımcı olur. Gösterge, bir gösteren ile bir gösterilenden oluşur. Gösterenler düzlemi anlatım düzlemini, gösterilenler ise içerik düzlemini oluşturur. Nesnelere, görüntülere, davranışlara vb., anlam aktardıkları ölçüde bir şey ifade ederler; ancak bunlar aracılığıyla dile getirilebilirler (Barthes, 1979, s. 32; Barthes, 1968, s. 36-57). Barthes ise göstergeler ve semboller üzerinden toplumsal anlamların nasıl kurulduğuna dair daha derin bir eleştirel yaklaşım geliştirmiştir. Sembollerin, toplumsal kalıpları ve kültürel kodları nasıl temsil ettiğini ve bu kodların nasıl doğal anlamlar gibi algılandığını analiz etmekte, sembollerin ideolojik ve kültürel bağlamlardaki rolünü ile detaylı olarak incelemektedir.

Bazen doğadan ilham alınarak sadeleştirilen semboller, toplumlara ve toplumsal değişikliklere göre şekillenerek yeniden uyarlanarak gelişmiştir. Sürekli bir sadeleştirme çabası içerisinde sembolleşen, duygu, düşünce ve nesnelere, her zaman yeniyi ya da simgeleyeceği durumu daha net anlatmak çabası içerisinde olmuştur. İnsanlar doğadaki nesnelere soyutlamanın yanında, dışavurumlarını sembollerle ifade etmiştir. Başka bir deyişle dışavurumun kendisi de aslında sembolizmdir denebilmektedir (Whitehead, 2009, s. 98, 99). Bu şekilde dışavurumlar, duygu, düşünce ve iç dünyasını açığa ya da ön plana çıkarma ihtiyacı sonucunda doğan semboller sanatsal üretimler olarak ortaya çıkmaktadır. Bir başka tanımla; bir takım amaç, düşünce ve mesajları aktarmak amacıyla kullanılan sembollerin yazı, ritüel, anları ve resim yoluyla kullanımı, sembolizmdir (Cevizci, 2014, s. 390). Bu kullanımlar duygu düşünce, inanış gibi zihinsel olgularla yapıldığında sembolik olarak işlendiğini söylemek mümkündür.

Aslında semboller ilk bakışta görülebilenin daha fazlasını içermekte ve bir birikimin sonuçları olarak doğmaktadır. Çok yetenekli ya da dahi bir insan bile, eline kalem aldığında “şimdi bir sembol icat edeceğim” diyemez. Çünkü, hiç kimse bilerek bir düşünceyi ya da fikri alıp onu sembolik bir forma dönüştüremez. Bu fikri bir hikâyeye bağlasa bile kalıcılığı olmaz ve bilinmeyen gösteren bir sembol olamaz. Nesnelere ve formlara sembolere dönüştürülerek, onlar hem dinde hem de görsel sanatlarda tasvir edilmektedir. Semboller gerçek ve gerçektışı, doğal olanın üzerinde bir tepkidir denilebilir. Bu yaklaşımla, özdeşleştirmeler hem soyut hem de somut olabilmektedir (Leppert, 2017, 86-105; Jung, 2020, s. 51- 228).

Ersoy’a göre (2007), ilkel toplumlarda din ve büyücülük, sembollerin ağırlıklı olduğu törenlerde kullanılmıştır. Bu sembollerin zamanla kaybolmaları da onların anlatımını zorlaştırmaktadır. Ancak psikologlar bilinç altında bu sembollerin kaybolmayarak hala bizleri etkilediğini savunmakta ve bu nedenle modern sanatçılar dışavurumlarını kimsenin anlayamadığı sembollerle yansıtmaktadırlar. Ersoy sembolizmi de şu şekilde açıklamaktadır;

Sembolizm (simgebilim), olayların, objelerin (nesnelere) ve kullanılagelen deyim ve sözcüklerin, daha çok dinsel, felsefi ve estetik açıdan yorumunu yapan bir sistemdir. Sembolizmin amacı, bu saydıklarımızı ebedi ve soyut yaklaşımından çok, duygu ve düşüncenin sembolik(simgesel) ve soyut ürünü gibi tanıtmak ve yansıtmaktır. Diğer bir deyişle, dış görünüşlerinin bir hayli ötesinde, kişinin hayal gücü ve kültür yeteneği ile bakış açısının yönü ve boyutları oranında, onların içinde gizli, örtülü kalmış başka anlamları arayıp bulması ve bunları dile getirmesidir. Bu iş soğanı bulmak için kabuğunu soymaya benzer bir çalışma olduğu gibi, eskimiş, terk edilmiş mitolojilerden yararlanarak, yorumlar yapmak ve şayet diyebilirsek, modern bir mitoloji yaratmak yöntemi ve uğraşdır. Bit tür teolojik, estetik ve filozofik bir ekol’dür (Ersoy, 2007, s. 11).

Burada anlatılmak istenen sembolizmin, olayların ve nesnelere görünüşlerinin ötesine geçerek, bunların altında gizli ya da derin anlamları ortaya çıkarmaya çalışan bir düşünce sistemi olduğunu, duyguların ve düşüncelerin soyut ve sembolik bir dil aracılığıyla ifade edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, eski mitolojilerden yararlanarak modern bir mitoloji yaratma çabası içinde olduğundan bahsetmiş, sembolizmin teolojik, estetik ve felsefi bir yaklaşım olduğunu söylemektedir. Özellikle sanat alanlarında sembolizmin bu işlevi, eserlere çok katmanlı bir anlam zenginliği katmaktadır. Semboller, bireyin kültürel birikimi ve hayal gücüyle birleşerek anlam kazanmakta, bu da sembolizmi zamansız ve evrensel bir düşünce sistemi haline getirmektedir.

Doğadaki varlıkları ya da nesnelere soyutlama ve onları simgesel hale dönüştürmenin amacı, aslında bu nesnelere ya da varlıkları sadeleştirerek, doğaya uyarlama ve doğadaki yeni bir unsur olarak sergilemektir. Gerçek dünyadaki unsurlar, kendi özel karakter ve nitelikleri olan, aslına uygun olarak sadeleşen ve kendi aslı gibi düşünerek kavramsallaştırmadır. Görsel sanatlarda nesnelere haricinde, evrensel olarak kutsal olan ya da insan için bazen gizemli olan duygu ve düşünceler sembollerle belirtilmiştir. Örneğin daire sembolü, ilkel güneş tapınımlarında, Tibet rahiplerinin çizdiği mandalalarda, ilk astronomların küresel ifadelerinde, her zaman hayatın tek ve onun bütünlüğüne işaret etmiştir. Daire Zen tarikatında aydınlanma ve insanın mükemmelliğini temsil etmektedir. Bu

semboller pek çok dönüşümden sürecinden geçerek çağdaş toplumların kabul ettiği imgeler olmuşlardır (Jung, 2020, s. 89, 236-246; Whitehead, 2009, s. 28, 52-56).

Geometrik şekillerle (nokta, çizgi, kare, daire, haç vb.) ifade edilen semboller dünyadaki bütün kültürlerin evrelerinde, bazen karmaşık bazen de sade anlatımlarla yer almıştır. Bu şekiller bazen tek başına bazen de artarda, üst üste, birbirinden uzak ya da birbirine yakın yerleştirilerek, aynı ya da farklı yönlere doğru motifler oluşturulmuş ve kompozisyon halinde dekorlarda uygulanmıştır. Geometrik motiflerden olan spiral motifi; bir merkezden çıkarak dairesel bir hareketin sonsuza kadar devam ettiği ya da sonsuza kadar devam edeceği hissini veren bir şekildir. Bu motif, kimi zaman ayın kozmik simgesi ve kadın cinsel organını simgesi ile de bağlantılı olarak düşünülmüştür. Ayrıca iyonik sütun başlıklarının her iki tarafında bulunan kıvrımlarda (volüt), salyangoz, koç boynuzu ya da ceninin rahim içindeki şekliyle özdeşleştirip, üretim ve bereket simgesi olduğu varsayılmaktadır. Çok daha yaygın bir yaklaşımla spiral sembolünün doğumun ve ölümden sonraki yaşamda ruhun çizdiği yol olduğu da fikirler arasındadır (Ersoy, 2007, s. 154-179).

Mimaride “Sabit bir nokta etrafında dönen ve kendi kendine geri gitmeyen bir eğri” olarak tanımlanan spiral motifinin volütlerin temelini oluşturan bükülmüş kıvrımlar oldukları belirtilmektedir (Wilson, 1999, s. 12). Birçok kültürde kullanılmış olan motif Roma’da su ile ilişkilendirilmiş, Çin, Yunan sanatında, Miken seramiklerinde de sıklıkla kullanıldıkları görülebilmektedir.

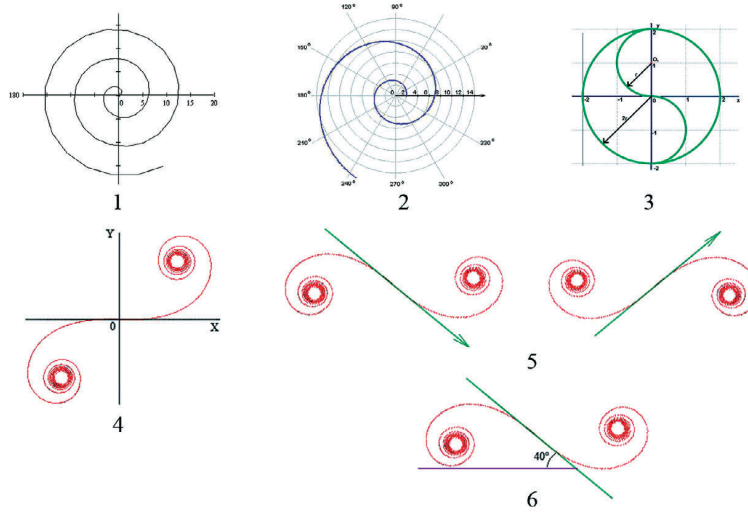
Görsel 1. (Solda) Spiral Fern. 2013. İstock. Erişim Tarihi: 05.01.2024. URL1 (Ortada) Salyangoz Kabuğu. (t.y.). İstock. Erişim Tarihi: 05.01.2024. URL2 (Sağda) Samanyolu 'komşu galaksi Andromeda'ya doğru genişliyor. 2018. BBC NEWS. Erişim Tarihi: 20.01.2024. URL3

Spiral; Türk Dil Kurumu’na göre spirali anlamı “sarmal biçiminde olan”dır (TDK, t.y.). Spiral, atmosferik olayların ve özellikle kasırganın amblemidir. Antik kültürlerde nefesi ve ruhu simgeleyen spiral/sarmal form, ilkel şifa ve büyü danslarıyla da ilişkilendirilmektedir (Cirlot, 1971, s. 305).

Başka bir bağlamda spiral/sarmal motifi, doğal formları temsil eden bağlayıcı ve tamamlayıcı olarak da dekorasyonda kullanılmıştır. Kültürler arası sembolizmde temsili spiraller, anlamları ve farklı doğal formlardan gelen etkilerinin arasında benzerlikler olup olmadığını belirlemek ve değerlendirmek için temel olarak kullanılmıştır. Bunlar arasında bir grup temsili spiral ile yüksek oranda bağ kurulmuştur. Buna göre dekoratif spirallerin temsil edilmesinde ortak nokta, doğal spiral formların özelliklerinde olması ve gittikçe artan bir genişleme şeklindedir. Yılan temsillerinden ikisi, ana kümeden ayrılmış olsa da spiralleri kültürler arasında özel temsillerine göre ayırmak mümkün olmamıştır. Ancak simgesel olarak birçok kültürde yakın anlam taşıdığı düşünülmekte, bu yüzden bu motif evrensel bir motif olarak tanımlanabilmektedir (Humphrey, 2013, s. 216). Buna göre semboller evrene iletilmesi gereken mesajları içerir ve bu mesajların en küçük medeniyetten en büyük medeniyete kadar aktarılması gerektiğini ifade eder. Dinsel öğretilerdeki semboller, tekrar doğuşu anlatır. Bu bilgiler dinsel öğretilerde

kullanılarak kaydedilir (Zen, 2013, s. 29-135). Bilgiyi kaydeder ve zamanla değişerek, gelişerek ve çeşitlenerek geleceğe iletir.

Spiral formları tekli, ikili ya da “S” spirali diye adlandırılan, üçlü spiral ya da çoklu spiral formları olarak çeşitlendirilmektedir (Özbay Demir, 2020, s. 50-60). Spiralin temel özelliği, bir düzlemdeki belirli bir noktanın veya eksenin etrafında kıvrılan çizgileri ve bu hareketin yönüdür. Düzlemdeki spiral şeklin dört matematiksel türü bulunmaktadır. Bunlar; Arşimed spirali (Görsel 2-1), logaritmik spiral (Görsel 2-2), klotoid spiral (Görsel 2-4), ve yarım daire yayların (Çin yin-yang sembolü gibi) (Görsel 2-3) birleşmesiyle oluşan spirallerdir. Her tip, belirli geometrik kurallara bağlıdır ve kendine özgü bir görünüme sahiptir (Morrison, 2005, s. 315; Zhushchikhovskaya ve Danilova, 2008, s. 216).

Görsel 2. Zhushchikhovskaya, I., Danilova, O. (2008). Spiral Patterns on the Neolithic Pottery of East Asia and the Far East. *Documenta Praehistorica*, 35, s. 217.

Spirallerin formu, dünyanın dönüşü kavramından doğarak evrenin şematik görüntüsünü doğurarak, ayın yörüngesi ve büyümeyi simgeleyen klasik bir formdur. Kıvrılmış yılanla ilişkilendirilen spiral formu, spiralin içinde kıvrılmış yılanın bilgeliği ve sonsuzluğu simgelediği düşünceler arasındadır. Spiral sembolizminin oldukça karmaşık ve kökeninin de şüpheli olduğu teoriler arasındadır. Spiral aynı zamanda örümcek ağı örneğinde olduğu gibi potansiyel bir merkezi de temsil edebilir. Her şekilde spiral motifi, neyi temsil ederse etsin, dünyadaki süsleme sanatı sembolizminin temel motiflerinden biridir (Cirlot, 1971, s. 305).

Görsel 3. Sibel Çağlar, 2022, Doğanın Mühendisleri Örümceklerdir; Peki Örümcek Ağının Matematiği Nedir. Matematiksel. Erişim Tarihi: 03.01.2024. URL4

3. Anadolu’da Spiral Motifinin Seramikler Üzerinde Kullanımı

Anadolu medeniyetlerinde kare, üçgen, daire ve spiral gibi temel geometrik şekiller kullanılarak motifler oluşturulmuş; bu motiflere bilinçli ya da bilinçsiz olarak çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Bereket, bölünme ve üremeyi simgeleyen semboller, genellikle yonca, nar veya çiçek figürleriyle betimlenmiş ve kompozisyonların vazgeçilmez parçalarını oluşturmuştur. Spiral/sarmal motif de kimi zaman yalnızca dekoratif bir unsur olarak, kimi zaman ise yapısının doğasından dolayı sembolik anlamlarla donatılmıştır; farklı türleri ise farklı anlamlar kazanmıştır. Bu motif, bazen sadece bir geometrik şekil, bazen dünyanın, doğurganlığın, geçen zamanın veya sonsuzluğun sembolü olarak kullanılmış ve şekline, türüne göre farklı kültürlerle ilişkilendirilmiştir (Gümüştekin, 2011, s. 113; Humphrey, 2013, s. 24). İnsanlık tarihi kadar eski olan spiral formu, birçok uygarlık tarafından sıklıkla kullanılan bir şekil ve sembol haline gelmiştir. Mezopotamya, Çin, İran, Roma, Bizans ve Mısır gibi medeniyetler bu spirali farklı sanat eserlerinde kullanmış ve evrensel bir motif olarak benimsemiştir. Anadolu’da da seramik, resim, mimari, taş işleme, ahşap ve dokuma gibi alanlarda sıkça yer aldığı görülmektedir.

Anadolu’da insanlar çömlek yapmaya başlamadan önce toprağı barınak yapımında kullanmış, renkli toprakları mağara duvarlarına yaptıkları resimlerde boya olarak değerlendirmiş ve dini kültlerle ilgili ilkel terakota heykeller üretmişlerdir. Zamanla toprak, yeme, içme ve depolama kapları olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Bu kapların üzerini süsleme gereği duyan insanlar, çeşitli dekor teknikleri geliştirmiştir. İlk kullanılan dekor yöntemlerinin astar, damga ve kazıma tekniklerinden oluştuğu görülmektedir (Işıktan, 2007, s. 33). Anadolu tarihine bakıldığında, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olması nedeniyle seramik alanında da zengin bir kültürel birikim oluşmuştur. Neolitik döneme ait seramik buluntular üzerinde astar ve kazıma ile yapılmış dekor örneklerine rastlanmaktadır. Özellikle seramik eserlerdeki süslemeler, Anadolu’da yaşamış toplumların kültürel unsurlarını ve kültürler arası etkileşimlerini yansıtmaktadır. Neolitik dönemden itibaren Anadolu’da seramikler üzerine yapılan spiral dekorları; astar dekoru, sır altı, sır üstü, kazıma ve rölyef teknikleriyle uygulanmıştır. Bu dekorlar bazen bir vazunun üzerinde ana motif olarak kullanılmış, bazen bordür olarak arka arkaya sıralanmış veya Haliç İşi gibi desenlerin zeminini oluşturmuştur. Bu süslemeler bazen soyut ya da figüratif bir kompozisyon, bazen de dekorun belirli bölümlerine sembolik bir anlam yüklemek amacıyla eklenmiştir.

Eski çağlarda geometrik ya da sembolik spiral formu sıklıkla kayalar üzerine oyulmuş olarak karşımıza çıkmaktadır. En eski örneklerden Neolitik döneme ait damga mühür olarak kilden yapıp pişirilmiş örnek, spiral ve kıvrımlı

tasarımını taşıyan mühür (Görsel 4), kumaş üzerine desen basmak için veya insan derisini boyamak içinde kullanılmış olabilmektedir (Mellaart, 1967, s. 219; Morrison, 2005, s. 308).

Görsel 4. Mellaart, James. (1967). Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia, Kil Mühür (Damga), Neolitik Dönem. New York: McGraw-Hill Book Company. s. 220.

Anadolu tarihine bakıldığında, seramikler üzerindeki en eski dekor örneklerinin astar, çizim, kazıma ve kabartma teknikleriyle yapıldığı, sonraki dönemlerde ise boyama ve sır tekniklerinin de kullanıldığı görülmektedir. Aynı sembolden yapılmış dekorlar dahi, Çatalhöyük ve Hacılar'daki seramik buluntularında veya Yunan ve Çin vazolarındaki spiral motifli dekorlarda olduğu gibi, farklı kompozisyonlarda ve anlamlarda uygulanmış olabilir. Anadolu'da geometrik motiflerin yoğun olarak kullanıldığı Frig kültüründe de karmaşık bezemeler arasında spiral/sarmal motiflere yer verilmiştir. Bu durum, dekorların evrensel bir form kazansa da her coğrafya ve kültüre göre anlamlarının farklılık gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Görsel 5. Mellaart, James. (1961). Hacılar: A Neolithic Village Site, Scientific American 205(2). s. 95.

Tarih öncesi dönemlerden beri yaygın olarak kullanılan dairesel motifler ve spiraller ana tanrıçanın rahmi, güneş ve ay döngüleri ve evrenin sembolleri olabilecekleri düşünülmektedir. İnanç sistemlerine bağlı yaşam, ölüm, yeniden doğuşun karmaşık döngüsü olarak da kullanılmış olabilirler. Frig seramiklerinde, astarlı geometrik de-

senli seramiklerinde klasik spiral formuna göre “S” spiralleri daha yoğun olarak görülmektedir. Anadolu’da (Görsel 6) görülen “S” sarmalı deseninin klasik Frig sarmalı olduğu belirtilmiştir (Yakar, 2016, s. 173-175; Pamuk, 2021, s. 102; Kızıl, 2021, s. 79).

Görsel 6. (Solda) Pamuk, Serkan. (2021). Yeni Kronoloji ve Yeni Bulgular Işığında Phryg Seramiği ve Yayılım Alanı, Gordion “S” Sarmalları. Antalya: Akdeniz Üniversitesi. s. 403.

(Sağda) Kızıl, Sezar. (2021). Frig Geometrik Bezemeli Seramik Kültürünün Kökeni Üzerine Düşünceler. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi. s. 106-153.

Milet İşi seramiklerde de sıklıkla kullanılan spiral motifi, bir nokta etrafında dönerek uzaklaşan eğrilerdir. Milet İşi seramiklerde helezon ve spirallerin doğadan esinlenerek yapıldığı düşünülmekte, seramiklerin kenar, dip ve gövdelerinde dekor olarak kullanıldığı görülmektedir. Kenar kısımlarda tek sıra halinde dar bir şekilde uygulanmış, bir noktadan başlayarak giderek uzaklaşarak düzenli halkalar şeklinde devam eden eğri hat olarak tanımlanmaktadır. Seramiklerin gövde kısımlarında ise spiral motifi bitkisel ve geometrik motiflerle bir arada kullanılmıştır (Demirci, 2006, s. 76-83).

Görsel 7. (Solda) Böhlendorf Arslan, B. (2008), Keramikproduktion im Byzantinischen und Türkischen Milet, ISTMITT 58, s. 405.

(Sağda) Yarol Yasemin. (2016). Karaz’ın Karası: Bir Seramikçi Gözünden Erzurum Karaz Kültürü Seramikleri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları. s. 47-64.

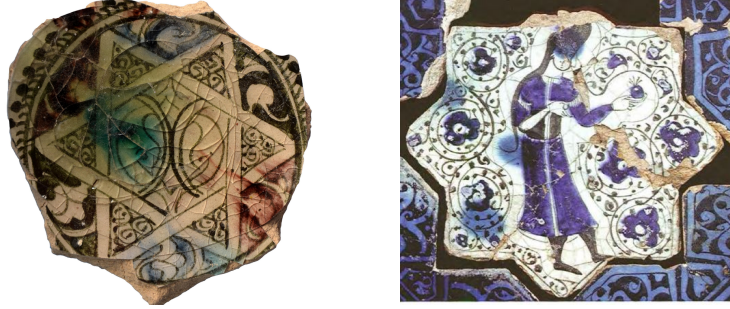
Erzurum Bölgesinde yapılan kazılarda ele geçen Karaz Kültürüne ait seramik buluntuların karakteristik özelliği geometrik bezemeli kabartma tekniklidir. Bu geometrik şekillerden en çok spiral/sarmal motifi kabartma tekniği ile yapılmış, yaygın olarak kullanılmış olduğu görülmektedir.

Ayasuluk kazısında ele geçen Helenistik Dönem seramikleri üzerinde spiral motifi ve koşan spiral deseni bulunan kaplara rastlanmıştır (Konakçı, 2016, s. 143, 144).

Görsel 8. Konakçı, Erim. (2016). Geç Tunç Çağ'ında Ayasuluk Tepesi, Spiral Motifli Miken Kapları, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 143.

Bir başka spiral/sarmal dekorunu Mühr-ü Süleyman motifinin dekorlandığı seramik üründe, yıldızın her bir köşebentlerin spiral/sarmal motiflerle dolgu yapıldığı görülmektedir (Görsel 9 solda) (Baş, Dursun, 2019, s. 65). Görsel 9'da (sağda) Kubad Abad Sarayı seramiklerine ait yıldızda, figürün etrafına yapılan bitkisel bezemenin zemin hareketini oluşturan spiraller olduğu görülmektedir.

Görsel 9. (Solda) Baş, A., Dursun, Ş. (2019). Keykubadiye Sarayı Kazısı 2015 Yılı Seramik Buluntuları, Akdeniz Sanat,13, s. 65.

(Sağda) Arık, Rüçhan. (2007). Selçuklu Saraylarında Çini. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. Ankara: Kültür Bakanlığı. s. 94.

Adıyaman Müzesi'nde bulunan Samsat kazılarında ele geçen buluntular arasında envanterlik bir kâsenin, arka kısmında ağız kenarında bulunan geniş bordür içerisine yassı spiral şekiller işlenmiştir. Bu lüster dekor tekniği kâsenin, dış kısmına yapılan spiral motifinin benzer örnekleri Suriye lüster dekorlu kaplarda da görülmektedir (Ak, 2023, s. 419).

Görsel 10. Ak, Hülya. (2023). Adıyaman Müzesi'ndeki 12. ve 13. yy. Samsat Seramiklerinin Motif Restitüsyonu ve Örnek Uygulamalar. Lüster Dekorlu Kap- Arka Yüz. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü. s. 41.

Spiral/sarmal motifi, Hasankeyf kazılarında ele geçen buluntulardaki sıralı dekorlu seramikler üzerinde görülen geometrik motiflerden biridir. Bunların dışında yıldız, zikzak, üçgen, diyagonal çizgiler, çarkifelek, zincir, nokta vb. biçimlerde geometrik motifler bulunmaktadır (Çeken, 2007, s. 257).

Görsel 11. (Solda) Çeken, Muharrem. (2007). Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları Atölyeleri ve Seramikleri. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s. 252.

(Sağda) Gök Gürhan, Sevinç. (2007). Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. s. 156-169. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s. 166.

Anadolu Selçuklu Dönemi'nin önemli merkezlerinden biri olan Akşehir'de yapılan kazı buluntularından ele geçen seramiklerde, geometrik bezemeler, zikzak, daire, yıldız ve spiral motifleriyle karşılaşmaktadır. Spiral, helezon ya da sarmal kelimeleri aynı anlamları taşıyıp birbirleri yerine kullanılabilir. Spiral/sarmal şekli, helezonlar için kullanılarak, oran ve orantı üzerine kurulu sistemlerdir. Ayrıca, belirli kurallarla yapılan kompozisyonlar için de kullanılmaktadır. Seramik, ahşap, taş, kâğıt ve maden gibi farklı yüzeylere uygulanan bezemelerde kullanılmış, geleneksel sanatlardaki tasarımlarda matematiksel bir düzen ve uyum oluşmasını sağlamıştır. Spirallerin zemin ya da kompozisyon oluşturduğu motifler için spirallerin boyutları, yönleri ve aralarındaki mesafe, spiraller üzerindeki motiflerin yerleşimi ve oranları önemlidir. Zemini oluşturan spiraller üzerine hatayî, penç, halıç işi deseni (Görsel 12 solda) ve yapraklarla oluşturulan tasarımlar da yapılmaktadır (Özsoy, 2020, s. 462-465).

Görsel 12. (Solda)Haliç işi. 2024. İdesanat. Erişim Tarihi: 05.02.2024, URL5 – (Sağda) Doğanhisar'ın Geleneksel El Sanatları. (t.y.). Doğanhisar. Erişim Tarihi: 12.07.2024. URL6

Astarla yapılan başka bir spiral dekoru Doğanhisar çömlekçiliğinde (Görsel 12 sağda) görülmektedir. Doğanhisar'da testiler çömlekçi tornasında şekillendirilen formun özelliğine göre üzerine astarlarla dekor da yapılmaktadır. Bu dekorlar ak siva adı verilen beyaz astarlarla yapılmaktadır. At veya eşek kılından yapılan fırçalarla yapılan dekorlama işlemi bütün ilçede aynı bezeme özelliğini göstermektedir. Spiral şekiller arasında dikey çizgiler, beyaz astarlı dekor üzerine kazıma, zikzaklar ve tarak denilen dekorlar yöreye özgün bezemeler olarak karşımıza çıkmaktadır (Çobanlı ve Oransay, 2007, s. 466,467).

Tarihin ilk evrelerinden beri kullanılan spiral/sarmal formlar, Anadolu'da çağdaş seramik sanatında da artistik eserler üzerinde kullanılmaya devam etmektedir. Seramik sanatçısı Hamiye Çolakoğlu'nun seramik vazolarında,

spiral formun kalın bir bant içinde art arda sıralanarak kullanıldığı görülmektedir (Görsel 13 solda). Çağdaş Türk seramik sanatçılarından Cemalettin Sevim ise "Dönence" serisindeki seramik eserlerinde spiral formu tek başına üç boyutlu bir seramik form olarak uygulamıştır (görsel 13 sağda).

Görsel 13. (Solda)Hamiye Çolakoğlu, 1965, Seramik Vazo. Pinterest. Erişim Tarihi: 08.02.2024. URL7

(Sağda) Cemalettin Sevim, 2014, Dönence- Sevim, S., Yeşilmen, N. (2019). Geleneksel Çömlekçilikten Çağdaş Seramik Sanatına Cemalettin Sevim Örneği. ARTS: Artuklu Sanat ve Beşerî Bilimler Dergisi, 1, s. 75.

Günümüz çağdaş Türk seramik sanatçılarından Atilla Cengiz Kılıç, gelenekten esinlenerek oluşturduğu çağdaş yorumlarında spiral motifini dekor olarak sıklıkla kullanan sanatçımızdandır (Görsel 14 solda). Bir diğer seramik sanatçımız Şirin Koçak ise şekillendirdiği seramik çanakların iç kısımlarında spiral dekorunu kullanmaktadır (Görsel 14 sağda).

Görsel 14. (Solda) Atilla Cengiz Kılıç, (t.y.), Seramik Pano, İzmir. Artshop. Erişim Tarihi: 01.02.2024. URL8

(Sağda) Şirin Koçak, (t.y.), Seramik Çanaklar, Uşak. Sanat Gezgini. Erişim Tarihi: 05.02.2024. URL9

Bu sanatçılar dışında, spiral motifini hem dekor hem de şekillendirme olarak kullanan ve kullanmaya devam edecek birçok sanatçı vardır. Geçmişin izleri, kayalara ve mağara çizimlerinden başlayarak evrenin sırrını günü-

müze taşımış; geleceğe aktarımı ise değişerek ve gelişerek devam edecektir. Sanat, duygu ve düşüncelerin aktarım yöntemi olarak, sanatçının fikrini ya da esinlendiği nesne ve duyguyu yansıtır. Bu yansıtma biçimi, milyonlarca insanın farklılığı gibi, kültürden kültüre ve sanatçıdan sanatçıya değişiklik göstermektedir.

Bu çalışma kapsamında ele alınan spiral motifi ve sembolizminden esinlenerek yapılan çini tabak dekorunun, merkezinden başlayarak dışına kadar çizgisel bir zemin tasarlanarak oluşturulmuştur. Bu çizgisel zemin üzerine “Haliç İşi” bitkisel motifle desteklenerek çizilmiş, sıraltı siyah tahrir kullanılarak fırça ile yapılmıştır. Tabağın merkezine de sonsuz hayat ve güzelliği simgeleyen tavus kuşu motifi çizilmiş, dış konturları siyah tahrir, iç kısımları da sıraltı boyalar kullanılarak fırça ile uygulanmıştır. Bu uygulama, sıraltı dekor tekniği kullanılarak yapılmış, üzerine şeffaf sır uygulanarak 930°C de sırlı pişirimi gerçekleştirilmiştir. Spiral motifinin derin anlamları, yaşamdaki döngüsellığı, sonsuzluk ve yenilenme gibi soyut kavramlarla olan ilişkisi ve bunun sonucunda yapılan bu tasarım, spiral şeklinin hem estetik hem de sembolik yönlerinin seramik sanatında nasıl somut bir formda hayat bulabileceğini göstermektedir. Nihayetinde, spiral motifinin sadece dekoratif bir unsur olarak değil, aynı zamanda derin bir anlam taşıyan bir sembol olarak seramik sanatı içerisinde kullanımı farklı bir bakış açısıyla gerçekleştirilmiştir. Bu biçimlenme, sanatın sembolizmle birleşerek, anlam ve estetiğin birlikte harmanlandığı modern bir yaklaşımla oluşturulmuştur.

Görsel 15. Sıraltı Teknikli Tabak, 930°C, 43 cm, 2023 (Kişisel Arşiv).

4. Sonuç

Anadolu’da Neolitik dönemden beri seramikler üzerine geometrik dekor ve çizgisel süslemeler yapılmaktadır. Bu dekorlar basitçe kazanmış ya da astarla süslenmiş dekorlar iken, zamanla gelişerek en üst düzeylere kadar ulaşmıştır. Bu dekorların bazıları bilinçsizce sadece çizgisel olarak işlenmiş, bazıları da doğayı ya da nesnelere simgeleyen motifler olarak yapılmış olabilmektedir. Tarihsel süreçteki gelişimiyle çizgilerin birleşerek ya da şekillere çevrilerek geometrik motifleri oluşturduğu görülmektedir. Bu motiflerin kullanılmasının amacı, sembolizm içerebileceği gibi, yalnızca dekoratif bir amaç da güdebilmektedir.

Yapılan araştırmalar neticesinde spiral motifinin Anadolu dışında da dünyada birçok medeniyet tarafından sıklıkla kullanılan bir motif olduğu saptanmıştır. Mısır, Çin, Yunan, Roma, Mezopotamya’da resim, ahşap, mimari,

seramik, tekstil, heykel gibi alanlarda da sıklıkla kullanım örneklerine rastlanmakta, ilk çağlardan başlayarak günümüze kadar gelmekte ve kullanılmaya devam etmektedir. Doğadan ilham alınarak yapılmasının dışında, sembolik anlamda da evreni, yaşam döngüsünü, suyu, dişiliği vb. sembolize eden evrensel bir motiftir. Anadolu'da Neolitik dönemden bu yana devam eden seramik eserler üzerindeki geometrik kültür öğelerini incelemek, bu kültürleri anlama ve onların anlamlandırılmasında geometrik şekillerin seramikler üzerindeki kompozisyonu yol gösterici olmaktadır.

Sonuç olarak, geometrik motiflerden spiral/sarmal motifinin sembolik anlamda değerlendirilmesi ve Anadolu'da seramikler üzerine yapılan dekor örneklerine yer verilmesiyle, insanın duyu ve düşüncelerinin, birikimlerinin semboller ile aktarılması her zaman irdelenecek bir konu olduğu kanaatine varılmıştır. Anadolu kültürünün sosyal, kültürel, dini, ekonomik yapısının göstergesi olan semboller, en eski çağlardan beri varlığını sürdürmektedir ve sürdürmeye devam edecektir. Bu çalışmada, Anadolu'nun seramik mirasında önemli bir yer tutan spiral/sarmal motifinin incelenmesi amacıyla uygulanan metodolojide; ilk olarak, spiral motifinin tarihi kökenleri ve sembolik anlamları literatür taraması ile derinlemesine araştırılmıştır. Bu aşamada, farklı tarihsel dönemlere ait seramik örnekleri incelenerek spiral motifinin çeşitli kültürel ve sanatsal bağlamlardaki yerinin anlaşılması hedeflenmiştir. Ardından, belirlenen motifler çerçevesinde, bu motiflerin Anadolu coğrafyasındaki seramiklerdeki uygulamaları detaylandırılmıştır. Ayrıca, spiral ve yaşam döngüsünden yola çıkarak, spiralin ve tavus kuşunun sembolizminden esinlenerek sıraltı dekor teknikli bir uygulama yapılmıştır. Bu uygulamada belirlenen spiral motifinin bir çini bünyeli tabağa sıraltı dekor tekniği ile aktarılması işlemine geçilmiştir. Tabanın tasarımında, merkezden dışa doğru genişleyen çizgiler yer almakta olup, bu çizgiler turnet ve kurşun kalem kullanılarak özenle çizilmiştir. Elde edilen çizgiler, Haliç İşi bitkisel motifleri ile birleşerek, kompozisyona derinlik ve estetik bir zenginlik katmıştır. Motif tamamlandığında, tabağın merkezine sonsuz hayat simgesi olan tavus kuşu motifi eklenmiştir. Kullanılan sıraltı tahrir boyasıyla dış hatlar fırça ile çizilmiş ve iç kısımlar sıraltı boyalarla renklendirilmiştir. Son olarak, bu uygulama şeffaf sırla kaplanarak 930°C'de fırınlanmış ve sonuç olarak geleneksel seramik tekniklerinin modern yorumunu yansıtan bir eser ortaya konulmuştur. Bu metodolojik yaklaşım, yalnızca spiral motifinin estetik yönünü değil, aynı zamanda Anadolu seramik sanatına olan katkılarını da gözler önüne sermektedir. Sonuç olarak, sembolik veya dekoratif amaçlarla oluşturulan motifler, seramik eserlerde sanatın estetik yönünü ön plana çıkarmak, kendi geçmişine yönelik bir yeniden keşif isteği, geçmişin kültürel unsurlarını günümüze taşımak ve sembolik motifler aracılığıyla kişisel veya toplumsal mesajlar iletmek amacıyla yapılmaktadır. Bunun sonucunda, bu eserler aracılığıyla farklı kültürleri tanıtarak kültürel farkındalığı artırmakta ve çeşitli kültürlerde benzer anlamlar taşıyarak evrensel bir dil oluşturmaktadır. Ayrıca, bu motifler aracılığıyla bireylerin kendi köklerine ve kültürlerine duygusal bir bağ hissetmelerini sağlamakta, modern sanat anlayışıyla yeniden gündeme gelmesi, sanatın hem geleneksel hem de modern bir bakış açısıyla değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Bu alanda, motifler dijital ortamda yeniden yorumlanarak yeni tasarımlar oluşturulabilir, kültürel mirasın korunması amacıyla eğitim programları düzenlenebilir ve etkileşimli sanat projeleriyle sembolik motiflerin farklı yorumlarının keşfedilmesi sağlanabilir.

Kaynakça

- Ak, Hülya. (2023). *Adıyaman Müzesi'ndeki 12. ve 13. yy. Samsat Seramiklerinin Motif Restitüsyonu ve Örnek Uygulamalar*. (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akarsu, Bedia. (1998). *Felsefe Terimleri Sözlüğü* (10. Baskı), İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Arık, Rüçhan. (2007). Selçuklu Saraylarında Çini, Gönül Öney- Zehra Çobanlı (Ed.). *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*. s. 73-101. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Barthes, R. (1968). *Elements of Semiology*. New York: Hill and Wang.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri*, (Berke Vardar-Mehmet Rifat Çev.) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baş, A., Dursun, Ş. (2019). Keykubadiye Sarayı Kazısı 2015 Yılı Seramik Buluntuları. *Akdeniz Sanat*, 13, s. 56-77.
- Cevizci, Ahmet. (2014). *Felsefe Sözlüğü*, Ankara: Say Yayınları.
- Cirlot, Juan Eduardo. (1971). *A Dictionary of Symbols*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Çeken, Muharrem. (2007). Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları Atölyeleri ve Seramikleri. Gönül Öney- Zehra Çobanlı (Ed.). *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*. s. 245-263. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çobanlı Z., Demir Oransay, L. (2007). Geleneksel Seramik ve Çömlekçilik. Gönül Öney- Zehra Çobanlı (Ed.). *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*. s. 426-489. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Demirci, İnan. (2006). *2004-2005 Yılları Arasında İznik Roma Tiyatrosunda Ortaya Çıkarılan Erken Osmanlı Dönemi Milet İşi Seramikleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Ersoy, Necmettin. (2007). *Semboller ve Yorumları* (3. Baskı). İstanbul: Dönence Yayınları.
- Gümüştekin, Nuray. (2011). Anadolu ve Diğer Kültürlerde İşaret ve Simgelerde Anlam. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(26), s. 103-118.
- Humphrey, Alice Edith. (2013). *The Classification and Analysis of Spirals in Decorative Designs*. (PhD thesis). University of Leeds, Leeds.
- Jung, Carl Gustav. (2020). *İnsan ve Sembolleri*, (H. M. İlgün, Çev.), İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- Işıktan, Figen. (2007). *Teknik Dekor Yöntemlerinin Özgün Seramik Yapıtlarda Kullanımı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kızıl, Sezar. (2021). *Frig Geometrik Bezemeli Seramik Kültürünün Kökeni Üzerine Düşünceler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Konakçı, Erim. (2016). Geç Tunç Çağı'nda Ayasuluk Tepesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (Ek 1), s. 135-165.
- Leppert, R. (2017). *Sanatta Anlamın Görüntüsü: İmgelerin Toplumsal İşlevi*, (İsmail Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mellaart, James. (1961). Hacılar: A Neolithic Village Site, *Scientific American*. 205(2), s. 86-98.
- Mellaart, James. (1967). *Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Morrison, Tessa. (2005). Spiral Patterns in Irish Decoration From Newgrange to the Tenth Century. *Australian Conference of Celtic Studies*, pp. 309-321.
- Özbay Demir, E. D. (2020). *Kültürlerarası İletişim Aracı Olarak Semboller ve Sarmal Form*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Özsoy, Hamide Nur. (2020). Geleneksel Sanatlarımızdaki Bitkisel Kompozisyonların Temeli Olan Helezonların Tarihçesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 15, s. 459- 476.

Pamuk, Serkan. (2021). *Yeni Kronoloji ve Yeni Bulgular Işığında Phryg Seramiği ve Yayılım Alanı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Peirce, Charles Sanders. (1991). *Peirce on signs: Writings on semiotic*. London: UNC Press Books.

Saussure, Ferdinand de (2011). *Course in general linguistics*. (Wade Baskin Çev.) Columbia: Columbia University Press.

TDK (Türk Dil Kurumu) (t.y.). Spiral. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi: 10.01.2024, <https://sozluk.gov.tr/?q=spiral&aranan=>

TDK (Türk Dil Kurumu) (t.y.). Sembol. *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim Tarihi: 29.01.2024, <https://sozluk.gov.tr/>

Turani, Adnan. (2019). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Whitehead, Alfred North. (2009). *Sembolizm: Anlamı ve Etkileri*. (Kadir Yılmaz, Çev.). İstanbul: Şule Yayınları.

Wilson, Eva. (1999). *Roma Tasarımları*. British Museum Desen Kitapları. Erişim Tarihi: 20.01.2024. <https://buffaloah.com/a/DCTNRY/s/spiral.html>

Yakar, Jak. (2016). Symbols and Abstract Motifs in Neolithic Art: More than just Fanciful Aesthetic Design, Anatolian Metal. *Der Anschnit*. VII, pp. 31, 214.

Zen, F. (2013). *Semboller-İnsan Tohumu*, İstanbul: Destek Yayınevi.

Zhushchikhovskaya, I., Danilova, O. (2008). Spiral Patterns on the Neolithic Pottery of East Asia and the Far East. *Documenta Praehistorica*, 35, pp. 215-226.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1: (Solda) Spiral Fern. 2013. İstock. Erişim Tarihi: 05.01.2024, <https://www.istockphoto.com/tr/fotoğraf/spiral-fern-gm178748153-24828509>. (Ortada) Salyangoz Kabuğu. (t.y.). İstock. Erişim Tarihi: 05.01.2024 <https://www.istockphoto.com/tr/search/2/image-film?phrase=salyangoz%20KABUĞU>. (Sağda) Samanyolu 'komşu galaksi Andromeda'ya doğru genişliyor. 2018. BBC NEWS. Erişim Tarihi: 20.01.2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43626858>

Görsel 2: Zhushchikhovskaya, I., Danilova, O. (2008). Spiral Patterns on the Neolithic Pottery of East Asia and the Far East. *Documenta Praehistorica*, 35, s. 217.

Görsel 3: Sibel Çağlar, 2022, Doğanın Mühendisleri Örümceklerdir; Peki Örümcek Ağının Matematiği Nedir? Matematiksel. Erişim Tarihi: 03.01.2024, <https://www.matematiksel.org/orumcek-aginin-geometrisi/>

Görsel 4: Mellaart, James. (1967). Çatal Hüyük: A Neolithic Town in Anatolia, Kil Mühür (Damga), Neolitik Dönem. NewYork: McGraw-Hill Book Company. s. 220.

Görsel 5: Mellaart, James. (1961). Hacılar: A Neolithic Village Site, *Scientific American* 205(2). s. 95.

Görsel 6: (Solda) Pamuk, Serkan. (2021). Yeni Kronoloji ve Yeni Bulgular Işığında Phryg Seramiği ve Yayılım Alanı, Gordion "S" Sarmalları. Antalya: Akdeniz Üniversitesi. s. 403. (Sağda) Kızıl, Sezar. (2021). Frig Geometrik Bezemeli Seramik Kültürünün Kökeni Üzerine Düşünceler. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi. s. 106-153.

Görsel 7: (Solda) Böhlendorf Arslan, B. (2008), Keramikproduktion im Byzantinischen und Turkischen Milet, IST-MITT 58, s. 405. (Sağda) Yarol, Yasemin. (2016). Karaz'ın Karası: Bir Seramikçi Gözünden Erzurum Karaz Kültürü Seramikleri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları. s. 47-64.

Görsel 8: Konakçı, Erim. (2016). Geç Tunç Çağı'nda Ayasuluk Tepesi, Spiral Motifli Miken Kapları, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 143.

Görsel 9: (Solda) Baş, A., Dursun, Ş. (2019). Keykubadiye Sarayı Kazısı 2015 Yılı Seramik Buluntuları, Akdeniz Sanat,13, s. 65. (Sağda) Arık, Rüçhan. (2007). Selçuklu Saraylarında Çini. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. Ankara: Kültür Bakanlığı. s. 94.

Görsel 10: Ak, Hülya. (2023). Adıyaman Müzesi'ndeki 12. ve 13. yy. Samsat Seramiklerinin Motif Restitüsyonu ve Örnek Uygulamalar. Lüster Dekorlu Kap- Arka Yüz. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü. s. 41.

Görsel 11: (Solda) Çeken, Muharrem. (2007). Hasankeyf Kazısı Seramik Fırınları Atölyeleri ve Seramikleri. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s. 252. (Sağda) Gök Gürhan, Sevinç. (2007). Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri. Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı. s. 156-169. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s. 166.

Görsel 12: (Solda) Haliç İşi. 2024. İdesanat. Erişim Tarihi: 05.02.2024, http://idesanat.com/g_icerik.php?id=113&l= (Sağda) Doğanhisar'ın Geleneksel El Sanatları. (t.y.). Doğanhisar. Erişim Tarihi: 12.07.2024, <http://www.doganhisar.gov.tr/doganhisarin-geleneksel-el-sanatlari>

Görsel 13: (Solda) Hamiye Çolakoğlu, 1965, Seramik Vazo. Erişim Tarihi: 08.02.2024, <https://tr.pinterest.com/pin/829577193844526482/>. (Sağda) Cemalettin Sevim, 2014, Dönence, Sevim, S., Yeşilmen, N. (2019). Geleneksel Çömlekçilikten Çağdaş Seramik Sanatına Cemalettin Sevim Örneği. ARTS: Artuklu Sanat ve Beşerî Bilimler Dergisi, 1, s. 75.

Görsel 14: (Solda) Atilla Cengiz Kılıç. (t.y.). Seramik Pano, İzmir. Erişim Tarihi: 01.02.2024, <https://artshopgaleri.com/portfolio/atilla-cengiz-kilic/#&gid=1&pid=10>. (Sağda) Şirin Koçak. (t.y.). Seramik Çanaklar, Uşak. (Erişim Tarihi: 05.02.2024, <https://www.sanatgezgini.com/marketplace/seller/profile/sirin-kocak>

Görsel 15: Sıraltı Teknikli Tabak, 930°C, 43 cm, 2023 (Kişisel Arşiv).